

Pákozdi Nóra:

ALGÉRIA GEOPOLITIKAI JELENTŐSÉGE AZ ARAB TAVASZ ELŐTT ÉS UTÁN

ÖSSZEFOGLALÓ: A 2011-ben lángra kapott, közel-keleti és észak-afrikai arab tavasznak nevezett felkeléshullám nemzetközileg is számottevő súlyú politikai, gazdasági és társadalmi változásokat indított meg. Algéria jelentőségét stratégiai földrajzi elhelyezkedése mellett politikai és társadalmi viszonyai adták, amelyek a függetlenedés után a régió megosztottságát és legfőbb kérdéseinek magját – a szekuláris vezetés és az iszlámközpontú irányítási és társadalmi rendszer összeférhetetlenségét – is tükrözték, így a régió biztonságának és geostratégiai jelentőségének szempontjából központi szerepe volt – és van a mai napig. Algéria továbbá elsődleges fontosságú az arab tavasz által generált, azóta is több, nehezen kezelhető fenyegetéssel párosuló, határokon átnyúló destruktív hatások megfékezésében. Az elemzés célja az észak-afrikai régió legnagyobb állama, Algéria geo- és külpolitikájának a bemutatása, különös tekintettel annak az utóbbi években tapasztalható változásaira, az ország stratégiai céljainak a jelenlegi kihívásokra adott válaszaira.

KULCSSZAVAK: arab tavasz, Algéria, Marokkó, Magreb, Észak-Afrika, Nyugat-Szahara, migráció

ALGÉRIA KÜLPOLITIKAI ÚTKERESÉSE AZ ÖNÁLLÓSODÁSTÓL AZ ARAB TAVASZIG

Algéria 1962-ben – Afrika több államának dekolonizációs hullámával összhangban – nyerte el függetlenségét. Az önállósodási folyamatban körvonalazódó külpolitika leginkább azon az arab nacionalizmuson alapult, amely a régióban viszonylagos stabil külpolitikai kapcsolatrendszerre adott lehetőséget. A tradicionális hagyományokhoz való visszatérés egyben jelentette a gyarmattartó emlékezetétől való elszakadást és a régiós kapcsolatok megszilárdítására való törekvés kifejeződését is. Ezt a törekvést erősíti meg továbbá, hogy az ország rövidesen belépett az Arab Ligába (1962. augusztus) és az Afrikai Unióba (1963. május), valamint a – ma már csak látensszervezetként operáló – Arab Magreb Uniónak is alapító tagja lett. Algéria hangos hirdetője volt a „be nem avatkozás” és a dekolonizáció eszméinek, nemzetközi szinten is a nemzetek szuverenitásának fontossága mellett érvelt.¹

A belpolitikai harcok² felhívták a figyelmet arra a társadalmi igényre, hogy a szekuláris vezetési stílus összhangot képezzen a közéletben megélt iszlám kulturális hatásokkal, és semmiképpen se próbáljon túlsúlyba kerülni a gyarmati felszabadulás után önálló identitást

¹ Anouar Boukhars: Algerian Foreign Policy in the Context of the Arab Spring. <http://carnegieendowment.org/2013/01/14/algerian-foreign-policy-in-context-of-arab-spring-pub-50613> (Letöltés időpontja: 2016. 12. 05.)

² Komoly töréspont jelent meg a függetlenedést követően a szekulárisabb vezetési stílust követő és az integrált iszlám államigazgatást elnyomó Nemzeti Felszabadítási Front (Front de la libération nationale – FLN) párt és a társadalom jelentős részének támogatását élvező Iszlám Üdvfront (Front islamique du salut – FIS) párt követői között. Többek között ez a szakadék is hozzájárult Algéria belpolitikai kríziséhez az arab tavasz során.

kérdemlő országban. Regionális összefüggésben érdemes kitérni arra a tényre is, miszerint az iszlám többségű társadalom integrista mozgalmakat követő tagjai – a FIS, a GIA³ és a GSPC⁴ iszlamista szervezetek kötelékében – jelentős arányban támogatták közvetetten és közvetlenül is Afganisztánban a szovjetek ellen harcolókat.⁵ Rachid Zouine vezérőrnagy adatai szerint nagyjából 2800 algériai harcolt az afgánok oldalán, akik hazatérve biztos bázist jelentettek a radikális iszlám terjesztéséhez, ezzel is destabilizálva az amúgy is nehézségekkel küzdő ország biztonsági struktúráját.⁶ A társadalmi megosztottság ezáltal igen fontos geo- és külpolitikai párhuzamot is mutat, a belső feszültségek miatt kiszoruló, radikálisabb iszlamista tanokat képviselő tömegek a régió közeli forrongó mozgalmaihoz csatlakozva határokon átívelő biztonsági kockázatot jelentenek.

A közigazgatási rendszer továbbra is idomult a francia befolyás során megtapasztalt, megfelelően működő szekuláris irányítási modellekhez, az államvezetés maradt a gazdasági érdekek és a vallási háttér elkülönítésénél, sőt az ipar és a mezőgazdaság államosítása is fokozatosan megtörtént.⁷ Hozzá kell tennünk azonban, hogy a szekuláris kormányzás többek között azért hanyatlott és azért nem tudta kiszolgálni a társadalom igényeit megfelelő mértékben, mert az 1984-ben beköszöntött olajválság miatt a gazdaság gyengülni kezdett, az ország pénzügyi helyzete a belső feszültségek növekedésével párhuzamosan romlott.⁸ Algéria gazdasági potenciáljának tekintetében tehát ismét érzékelhető a mély geopolitikai kapcsolódás, hisz az olajpiaci válság természeti adottságaiból és kereskedelmi viszonyaiból adódóan determinálta bel- és külpolitikai erejének erőzóját.

Az 1990-es évek polgárháborús viszonyai nem tettek jót a formálódó regionális kapcsolatrendszernek, valamint több nemzetközi konfliktus is gátat szabott a virágzó külpolitikai egyeztetéseknek. Az 1995. novemberi elnökválasztást az ellenzék bojkottálta. A következő években, 1999-ig az iszlám fundamentalisták jelentettek komoly humanitárius veszélyt, akik Algéria vidéki régióiban hajtottak végre támadásokat, a gazdaság pedig nem teljesítette be a szekuláris vezetési stílushoz fűzött reményeket. A GIA lázadó magja 2-3 ezer főből állt, míg a FIS tagsága négyezer főt számlált. Algéria „fekete évtizedében” körülbelül 200 ezren veszítették életüket.⁹

A régió szomszédos államai is harcoltak a stabilitásért. Nyugat-Szahara hovatartozását vitatva Marokkó konfliktusban állt elsősorban Mauritániával, de 1975-től Algériával is, aminek eredményeképpen a Nyugat-Szahara függetlenségéért harcoló Polisario Front menedéket és biztos bázist kereső harcosai mellett az elüldözöttek áradatával is kellett számolni az algériai határhoz közeli régiókban.¹⁰ A magas munkanélküliség és korrupció mellett egyéb

³ Groupe Islamique Armé – Iszlám Fegyveres Csoport.

⁴ Groupe salafiste pour la prédication et le combat – Imádság és Harc Szalafita Csoport.

⁵ Meredith Turshen: Militarism and Islamism in Algeria. Journal of Asian and African Studies special issue on Africa and Globalization: Critical perspectives, 2004. 1. <http://www.meredethurshen.com/www/pdf/Militarism&%20Islamism%20%20Algeria%20JAAS%202004.pdf> (Letöltés időpontja: 2016. 12. 05.)

⁶ Col. Rachid Zouine: Islamism and terrorism in Algeria. Strategy Research Project, U.S. Army War College, 2002, 2–3. <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a404562.pdf> (Letöltés időpontja: 2016. 12. 05.)

⁷ J. Nagy László: Új állam születik: Algéria, 1962. Külügyi Szemle, 2014. ősz. <http://kki.gov.hu/download/f/2e/d0000/Nagy.pdf> (Letöltés időpontja: 2016. 12. 05.)

⁸ Ray Takeyh: Islamism in Algeria: A struggle between hope and agony. <http://www.cfr.org/world/islamism-algeria-struggle-between-hope-agony/p7335> (Letöltés időpontja: 2016. 12. 05.)

⁹ Ladányi Éva – Kobolka István: Algériai terroriszervezetek. In: Kiss Álmos Péter (szerk.): Afrikai terrorista és szakadárszervezetek. HM Zrínyi Nonprofit Kft., 2015, 132.

¹⁰ Besenyő János: Western Sahara. Publikon Kiadó, Pécs. <http://mek.oszk.hu/12900/12953/12953.pdf> (Letöltés időpontja: 2016. 12. 05.)

belső hiányosságok is nehezítették az észak-afrikai régió egyensúlyozását. Líbia és Tunézia szintén belpolitikai zavarokkal küzdött, Mali egy polgárháborún és puccson volt túl, Nigéria pedig a radikalizáció ellen és a polgárháborús viszonyok felszámolásáért küzdött.

Mint az ország, ahol régóta „hagyománya van” a terroriszervezeteknek és a törzsi-etnikai-vallási konfliktusoknak (pl. tuaregek), Algéria a régió stabilitásának kulcselemként Európa szemében sokat veszített jó hírből. Ennek ellensúlyozására Abdelaziz Bouteflika szakpolitikai egyeztetésekbe kezdett a NATO-val és az Amerikai Egyesült Államokkal, és 2000-ben részese lett a NATO Mediterrán Párbeszédének.¹¹

A 2001. szeptember 11-i támadásokat követően amerikai kezdeményezéssel próbálták a radikalizáció helyi ágát valamelyest visszafogni. 2005-ben az Amerikai Egyesült Államok vezetésével megindult a Transzszaharai Terrorizmus Elleni Kezdeményezés (Trans-Saharan Counterterrorism Initiative – TSCTI) Algéria, Csád, Mali, Marokkó, Mauritánia, Niger, Nigéria, Szenegál és Tunézia részvételével.¹² A nemzetközi geopolitikai viszonyok azonban drámai változásokon mentek keresztül. Az amerikai terrortámadásokat követően a régió megítélése mélypontra zuhant.

A regionális együttműködés kihívásait figyelembe véve, az ország talpra állítása szempontjából a lassuló gazdaság több szálon is nyitott az előnyösebbnek tűnő nyugati integráció felé. A 2000-es évek elején jelentősen emelkedő kőolaj- és földgázárak hozzájárultak a nemzetgazdaság fejlődéséhez, valamint mindkét fél számára kedvező infrastruktúra-fejlesztések kaptak lendületet. Ilyen volt például a Dél-Európa energiafüggőségének diverzifikálása érdekében felmerült Algéria–Tunézia–Olaszország-gázvezeték, a Szardínián és Korzikán át vezető Algéria–Olaszország-gázvezeték franciaországi leágazással, valamint a Medgas gázvezeték (Algéria–Spanyolország–Franciaország, onnan szétágazással tovább) felépítése.¹³ A rekordösszegű szénhidrogén-bevételek hozzájárultak a gazdaság fejlődéséhez,¹⁴ valamint az országot évtizedek óta uraló katonai elit hatalmának a megszilárdításához. Algéria 2004-től kezdődően szinte teljes egészében modernizálta hadseregét, leginkább orosz gyártmányú eszközökkel.¹⁵

AZ ARAB TAVASZ UTÁN

A 2011-es eseményláncolat kezdetén valószínűsíthető volt, hogy a belpolitikai gondokkal – például korrupcióval, szűkülő szabadságjogokkal, hibás és megkérdőjelezhetően legitim államvezetéssel – küzdő Algéria szintén áldozatul fog esni a radikalizmussal is összefü-

¹¹ NATO: Mediterranean Dialogue. http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_60021.htm (Letöltés időpontja: 2016. 12. 05.)

¹² Olivier J. Walthert – Denis Retaille: Sahara or Sahel? The Fuzzy Geography of Terrorism in West Africa. CEPS Workig Papers No. 2010-35. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1803996 (Letöltés időpontja: 2016. 12. 05.)

¹³ Az Európai Parlament és a Tanács 1364/2006/EK határozata (2006. szeptember 6.) a tranzeurópai energiahálózatokra vonatkozó iránymutatások megállapításáról és a 96/391/EK és az 1229/2003/EK határozat hatályon kívül helyezéséről. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:02006D1364-20130701&from=HU> (Letöltés időpontja: 2017. 01. 27.)

¹⁴ Latifa Lemtaouch – Kai Jun Yang – Rui Rui Xu: Economic growth and CO2 emissions nexus in Algeria: A co-integration analysis of the environmental Kuznets curve. International Journal of Economics, Commerce and Research (IJEER), Vol. 4, Issue 4, Dec 2014, goo.gl/DMD1Ta (Letöltés időpontja: 2016. 12. 05.)

¹⁵ Algeria – Military Spending. <http://www.globalsecurity.org/military/world/algeria/budget.htm> (Letöltés időpontja: 2016. 12. 05.)

zódó, több államban is polgárháborús viszonyokat előidéző arab tavaszak. Bár az ország tényleg felkeléshullámot szenvedett el, a jól kiképzett, jól felszerelt és megfelelően irányított rendfenntartói erők képesek voltak a régió államainál mérsékeltebb szinten visszafogni a társadalmi megmozdulásokat. Azok – bár igen frekvenciáltak voltak az elkövetkező hónapokban – így megmaradtak a főként lokális, sporadikusan felmerülő megmozdulások szintjén.¹⁶

Az arab tavasz kontextusában Algéria külpolitikai és geostratégiai szemléletváltásra kényszerült.¹⁷ Az addig leginkább gazdasági alapon működő kapcsolati hálót felülvizsgálva az ország a nemzetközi véráramlásban egyre fogékonyabb lett a humanitárius válságok együttes kezelésére,¹⁸ bár egy újabb líbiai intervenció ellen az „államok szuverenitásának védelmében” továbbra is kiáll.¹⁹ Gyakorlati szemszögből azonban jóval komolyabb szempont lehet, hogy nemzetközi beavatkozás esetén a menekültek kiáramlása és a szomszéd országban zajló katonai intervenció rövid időn belül közvetlenül érintené Algéria jelenleg is nehezen védhető és sok kihívással szembesülő biztonsági szintjét.

Afrika egyik legjelentősebb gazdasági és geostratégiai potenciállal rendelkező államaként (tengeri partvonal, stratégiai átkelők az EU felé, kereskedelmi gócpontok az ország északnyugati és északi területein) az arab tavasz folyamatának mérséklődésével az észak-afrikai régió elsődleges fontosságú állama lett. A régió menekültáradatának méretére tekintettel az európai területek számára kulcsfontosságú volt Algéria stabilitásának a megőrzése, csakúgy, mint az egyre zsúfoltabbá váló menekülttáborok (pl. Tindouf) ellátása. A helyzetet természetesen nem könnyítette, hogy az ország és a régió még nem állt talpra a megpróbáltatásokból, és hogy az arab tavasz – mint ahogy azt a jelenlegi folyamatokat tekintve is láthatjuk – nem egy egzaktszerű időszak problémája volt, hanem jelentős mértékben visszavetette a hosszú távú rendezést is. A belpolitikai nehézségek, az etnikai és a politikai konfliktusok máig nagy odafigyelést és dinamikus reagálást követelnek meg az ország vezetése és a nemzetközi közösség részéről.

Bár Abdelaziz Bouteflika algériai elnök nemzeti és nemzetközi szinten is kiemelt figyelmet szentelt a terrorszervezetek tevékenységének korlátozására, az országban még mindig nagy problémát jelent a GIA működése, valamint a migrációs hullámmal és Líbiából átáramló radikális egyének nehézkes szűrése. A radikalizáció magas szintjére tekintettel az országban továbbra is fokozott fenyegetést jelentenek a terrorszervezetek, amelyek tekintetében nem véletlen, hogy a jószomszédi viszonyok kialakításának kedvező lehetőségei ellenére Algéria kapcsolatai Marokkóval és Líbiával elhidegülnek, nemzetközi katonai beavatkozásban nem vállal szerepet, de az algériai vezetés támogatja a nemzetközi diplomáciai párbeszéd elősegítését.²⁰

Az elhidegülés hátterében persze több tényező is áll,²¹ de a régió stabilitása szempontjából elengedhetetlen, hogy figyelembe vegyük a líbiai instabilitás esetleges határokon átnyúló erejét. Gyakorlati példa a határok átjárhatóságára, hogy az al-Kaidához kapcsolható radikálisok 2013-ban egy In Amenas-i gyárkomplexum támadásában Líbiából származó fegyvereket

¹⁶ Yahia H. Zoubir: Algeria After the Arab Spring. <https://www.foreignaffairs.com/articles/algeria/2016-02-09/algeria-after-arab-spring> (Letöltés időpontja: 2016. 12. 06.)

¹⁷ Anouar Boukhars: i. m.

¹⁸ Ilyenre ugyan már volt példa: 2000-ben Eritrea és Etiópia között vállalt közvetítő szerepet, a békeszerződést a felek Algírban írták alá. http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/ER%20ET_001212_AgreementEritreaEthiopia.pdf (Letöltés időpontja: 2017. 01. 27.)

¹⁹ Anouar Boukhars: i. m.

²⁰ Kamal Qsiyer: Dynamics of the Maghreb's Geopolitics in 2014. <http://studies.aljazeera.net/en/reports/2015/01/201512713642692743.html> (Letöltés időpontja: 2016. 12. 06.)

²¹ Például az Algéria–Mauritánia–Tunézia külpolitikai tengely és a Marokkó–Líbia közeledés összeférhetlensége.

vetettek be.²² A rendfenntartás érdekében Algéria a Líbiával közös határait vezényelt 75 fős preventív erővel védekezik a radikális egyének beszivárgása ellen. A vezényelt állomány felkészültsége és eszközkészlete már több alkalommal sikeresnek bizonyult a mandátum tekintetében, 2014 decemberében például képesek voltak likvidálni a Jund al-Khilafa Észak-Algériában működő terrorszervezet központi sejtjét, amely korábban az Iszlám Államnak fogadott hűséget és kapcsolatot tartott fent annak Líbiában tevékenykedő egységeivel.²³ Ez már csak azért is központi kérdés az algériai biztonság szempontjából, mert a 2011. októberi líbiai események – és Kadhafi bukása – után az al-Kaida az Iszlám Magreb földjén (AQIM²⁴) terrorszervezet vezetője, Ayman al-Zawahiri felszólította a szervezet támogatóit, hogy az algériai vezetést megdöntve alakítsanak a radikális ideológiának megfelelő iszlám rezsimet az országban. 2011-ben az AQIM kiemelt foglyok (magas rangú tisztviselők, pl. Illizi tartomány vezetője) megölésével is fenyegette Algériát, miután az ország bilaterális megegyezést kötött Malival, hogy közösen lépjenek fel a terrorszervezet helyi egységei ellen.²⁵

A Nyugat-Szahara és Marokkó közötti szuverenitásvita következtében a marokkóiak által felépített, „*berm*”-ként is emlegetett védőfal²⁶ mentén máig érzékelhetően nagy a feszültség az algériai és a mauritániai erők, valamint a marokkói igazgatás egységei között, továbbá a fent említett szerteágazó radikalizmus is biztonságosnak tekinthető bázisokat épít ki a nehezen ellenőrizhető területen.²⁷ A *berm* elsődleges átkelési pontja az algériai Tindouf város közelében van, ahol a nyugat-szaharai választások megszervezésére létrehozott ENSZ-misszió (MINURSO²⁸) parancsnoki központja is található.²⁹ Tindouf biztos bázisként szolgál a Nyugat-Szahara önállóságáért harcoló Polisario Front harcosainak is, akik algériai támogatás mellett több alkalommal hajtottak végre támadásokat marokkói erők ellen. A fegyveres összecsapások már 1979 óta zajlanak, számuk és intenzitásuk hullámmzó, de a betörések Marokkóba állandóak.³⁰ Az Algéria és Marokkó közötti 1600 km-es határszakaszon már több alkalommal vezettek be korlátozásokat. 1994-ben az algériai vezetés döntött az újbóli

²² David Gauthier-Villars: Algeria Attack Shows Reach of Militants. The Wall Street Journal, <http://www.wsj.com/articles/SB1000142412788732462440457825503958509588> (Letöltés időpontja: 2016. 12. 05.)

²³ Yahia H. Zoubir: i. m.

²⁴ Al-Kaida in the Islamic Maghreb.

²⁵ EGF MENA Briefing: North Africa after the Arab Spring - Political Outlook for Morocco, Algeria, Tunisia, Libya and Egypt. 5. http://gpf-europe.com/upload/iblock/47f/egf_maghreb_security_f_stability_briefing_may_2012.pdf (Letöltés időpontja: 2016. 12. 06.)

²⁶ Nyugat-Szahara 1976-ig spanyol fennhatóság alatt álló terület volt. A spanyolok kivonulása után – egy 1975 novemberében aláírt megállapodás alapján – a területet Marokkó és Mauritánia osztotta fel egymás között. Majd a marokkói támadás után nyugat-szaharaiak ezrei menekültek Nyugat-Algériába, ahol a mai napig menekülttáborokban élnek, főként Tindouf városa mellett. 1979-ben Mauritánia lemondott területeiről. A védőfalat marokkói mérnökök építették 1980–1987 között Nyugat-Szahara kettészelése érdekében, elválasztva ezzel Marokkó és a Polisario Front által ellenőrzött Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság területét. Besenyő János: Magyar logisztikusként az ENSZ nyugat-szaharai missziójában. Katonai Logisztika, 13. évfolyam, 1. szám, 2004. 208–223. http://epa.oszk.hu/02700/02735/00049/pdf/EPA02735_katonai_logisztika_2004_1_208-223.pdf (Letöltés időpontja: 2017. 01. 28.)

²⁷ Besenyő János: A nyugat-szaharai menekültkérdés és az algériai menekülttáborok. Afrika Tanulmányok, 2010. IV. évfolyam, 3. szám, 74–85. http://www.afrikatanulmanyok.hu/application/essay/906_1.pdf (Letöltés időpontja: 2016. 12. 06.)

²⁸ Mission des Nations Unies pour l'organisation d'un référendum au Sahara occidental.

²⁹ Mitch Swenson: The world's longest minefield isn't where you think it is. The Week. <http://theweek.com/articles/534866/worlds-longest-minefield-isnt-where-you-think> (Letöltés időpontja: 2016. 12. 06.)

³⁰ Besenyő János: Gerillaháború Nyugat-Szaharában: Polisario vs. Marokkó és Mauritánia. Hadtudomány (online), 25. szám 48–58. real.mtak.hu/24617/7/6_BESENYO_JANOS.pdf (Letöltés időpontja: 2016. 12. 06.)

lezárás mellett, miután Marokkó visszavonta az algériaiak vízumát a marokkói Atlas Asni Hotelben történt terrortámadás után.³¹ Konfliktusuk a Magrebi Arab Unió (AMU) jelenlegi működésére is kihat, mert 1994 óta nem sikerült közös megbeszélést tartaniuk, részben az Algéria és Marokkó közötti feszültség miatt. Algéria a Polisario támogatásával nemcsak a marokkói regionális hatalom ellensúlyozására törekszik, hanem kiáll korábbi ideológiája mellett, a felszabadítási mozgalom mellett állva a Kelet-timori Demokratikus Köztársaság függetlenedési útjához hasonló önállósodási mozgalom támogatását vehetjük észre.^{32,33}

A határ lezárásával jelentős számú marokkói–algériai családot választottak el egymástól, akik egészen 2004-ig különváltak éltek. Marokkónak érdeke lenne megnyitni a határt a gazdaságilag jobb helyzetben lévő Algériával szemben.³⁴ Részben ez az ok vezetett ahhoz is, hogy VI. Mohammed marokkói király 2004-ben újra engedélyezte algériaiaknak, hogy látogassák az országot. Algéria elnöke, Abdelaziz Bouteflika viszonzta a következő évben a lépést, de nem nyitotta meg a határt sem Marokkó, sem az Amerikai Egyesült Államok, sem az Európai Unió kérésére. Bár bizonyos szintű közeledés megfigyelhető a két ország között, az algériaiak kiutasítása nyomot hagyott a marokkói és az algériai köztudatban is.³⁵

Az Európa felé tartó fegyver- és emberkereskedelem egyik tranzitországaként Algériának az arab tavasz folyamataiból kifolyólag szembe kellett nézni ezen útvonalak frekvenciát igénybevételeivel, az ezeken folyó szervezett bűnözés problémájának a súlyosbodásával.³⁶ Geopolitikai helyzete ezért az utóbbi években fokozottan megköveteli a szigorított határelőrzéseket és a szervezett bűnözői csoportok elleni fellépést. Marokkó több alkalommal megvádolta Algériát benzin- és kábítószer-csempészettel, majd 2014. július 14-én Mohamed Haszád marokkói belügyminiszter felszólította a döntéshozókat egy szögesdrót kerítés felállítására Marokkó és Algéria között.³⁷ 2015. május 26-án a marokkói miniszterelnök, Abdelilah Benkirán bejelentette egy 140 km hosszú határfal felépítését, amely így csak részben fedi majd az 550 km hosszan elnyúló közös marokkói–algériai határt. Fontos felismerni, hogy a szituáció gazdasági szempontból egyik fél számára sem előnyös, hisz az exportlehetőségek csökkenése és a közvetlen tranzit visszafogása a belső piacok kínálatának bizonyos fokú csökkenésével járhat.³⁸

A két ország összetűzésekkal terhelt kapcsolatában a gazdasági tényezőt más aspektusokkal is alátámaszthatjuk. Ugyanis Marokkó nem nézi jó szemmel azt, hogy Algéria fejleszteni

³¹ U.S. Department of State: Patterns of global terrorism, 1994. Department of State Publication. http://fas.org/irp/threat/terror_94/middleeast.html#Morocco (Letöltés időpontja: 2016. 12. 06.)

³² Anouar Boukhars: i. m.

³³ Kelet-Timor egy 1999-ben megtartott népszavazás után, 2002-ben nyerte el függetlenségét Indonéziától. <http://www.infoplease.com/country/east-timor.html?page=2> (Letöltés időpontja: 2017. 01. 28.)

³⁴ Djamilia Ould Khettab: Algeria turns „deaf ear” to border dispute. Aljazeera. <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/09/algeria-turns-deaf-ear-border-dispute-2014925121752206960.html> (Letöltés időpontja: 2016. 12. 06.)

³⁵ The Economist: Open that border. <http://www.economist.com/node/16219845> (Letöltés időpontja: 2016. 12. 06.)

³⁶ George M. Bob-Milliar – Gloria K. Bob-Milliar: The Politics of Trans-Saharan Transit Migration in the Maghreb: Ghanaian Migrants in Libya, c. 1980–2012. African Review of Economics and Finance, Vol. 5, No.1, 62. December 2013. [http://www.african-review.com/Vol.%205%20\(1\)/Bob_Milliar%20and%20Bob_Milliar.pdf](http://www.african-review.com/Vol.%205%20(1)/Bob_Milliar%20and%20Bob_Milliar.pdf) (Letöltés időpontja: 2017. 01. 28.)

³⁷ The Moroccan Times: Morocco building a fence on the border with Algeria. <http://moroccantimes.com/2014/07/6297/morocco-building-fence-border-algeria> (Letöltés időpontja: 2016. 12. 06.)

³⁸ Mora Tebas – Juan Alberto: África fronteras: muros frente amenazas. Instituto Espanol de Estudios Estratégicos. 6–7. <http://www.ieee.es/contenido/noticias/2016/01/DIEEEA01-2016.html> (Letöltés időpontja: 2016. 12. 06.)

szeretné gazdasági kapcsolatait Nyugat-Szaharával, és azt igyekszik megakadályozni. Ez azonban nemzetközi szinten akár jogi konfliktusokat is eredményezhet, és ilyen helyzetből a marokkói vezetés jöhet ki vesztesen.^{39,40}

Algéria számára szinte elengedhetetlen az export további differenciálása. Az ország GDP-jének ugyanis a külföldi becslések alapján körülbelül 60%-át adják a szénhidrogénekből származó bevételek,⁴¹ így egy áramlat kiesésével vagy az olajárak csökkenése esetén jelentős mértékben ki vannak téve a gazdasági recesszió fenyegetésének. Az olajárrobbanás során Algéria képes volt pénzügyi tartalékokat felhalmozni (körülbelül 200 milliárd dollárnyit), amelyek hozzájárultak az infrastruktúra és a társadalmi szolgáltatások szintjének emeléséhez.⁴² Az utóbbi évek költségei miatt azonban becslések szerint ennek már csak a fele áll a kormány rendelkezésére, így 2015 decemberében a vezetés pénzügyi megszorításokat irányzott elő, és azok már 2016 elejétől érvénybe is léptek.⁴³ A gazdasági felfutás biztonsági érdek is, hisz a megszorítások rövid időn belül társadalmi elégedetlenséget és kérdéses biztonsági szintet eredményezhetnek az országban.

A MIGRÁCIÓ HATÁSA ALGÉRIÁRA

Az arab tavasz fellángolásai és a mai napig tartó régióbeli instabilitás eddig nem tapasztalható migrációs áradattal szembesítette az algériai vezetést. A korábban karavánútvonalakként szereplő kereskedelmi csomópontláncolatot ma kiemelten érinti az Európa felé irányuló emberáradat.

A nyugat-afrikai migránsok első gyűjtőhelye Ouagadougou városa Burkina Fasóban, ahonnan Gao (Mali), majd a nigéri Agadez, Dirkou, Madama és Tumo városok érintésével érkeznek meg a líbiai Al Wigh városba, ahonnan Gathrun, Murzuk, Um Al-Aranib, Sabha, Gharyan és Tarhouna települések érintésével jutnak el Tripoliba, illetve más líbiai kikötőkbe. Gaóból egy másik útvonalon, a mali Kidal és Tessalit, valamint az algériai Bordj Mokhtar, illetve a mali Agadez, Arlit és Assamaka, majd az algériai Tinzaouaten, Guezzam és Tamanrasset városokon keresztül is érkeznek migránsok Líbiába.⁴⁴

A nagyobb gyülekező- és kiindulási helyeken egész iparág települt rá az észak felé tartó migránsokra, akiknek egy része szintén munkát vállal ezeken a helyeken, hogy a továbbju-

³⁹ ORSAM: Changing Geopolitics of Western Sahara after the Arab Spring and Morocco. Center for Middle-Eastern Strategic Studies. <http://www.orsam.org.tr/index.php/Content/Analiz/4555?s=orsam%7Cenglish> (Letöltés időpontja: 2016. 12. 06.)

⁴⁰ Mark H. Hayes: Algerian gas to Europe: The transmitted pipeline and early Spanish gas import projects. James A. Baker III. Institute for Public Policy Energy Forum, Geopolitics Of Gas Working Paper Series, Working Paper #27, 14. <https://scholarship.rice.edu/bitstream/handle/1911/91495/algerian-gas-to-europe-the-transmed-pipeline-and-early-spanish-gas-import-projects.pdf?sequence=1> (Letöltés időpontja: 2016. 12. 06.)

⁴¹ Trading Economics: Algeria GDP Annual Growth Rate, 2001–2016. <http://www.tradingeconomics.com/algeria/gdp-growth-annual> (Letöltés időpontja: 2016. 12. 06.)

⁴² Yahia H. Zoubir: i. m.

⁴³ Lazhar Sahbani – Arnaud Chastel: Contribution of the Finance Law for 2016: the main legal and tax developments. PricewaterhouseCoopers Algeria. <http://www.pwc.co.za/en/assets/invitation-assets/article-main-developments.pdf> (Letöltés időpontja: 2016. 12. 06.)

⁴⁴ Besenyő János: Security Preconditions: Understanding Migratory Routes. Journal of security and sustainability issues, 2016 September, Volume 6, Number 1. http://www.academia.edu/28930438/Security_preconditions_Understanding_migratory_routes (Letöltés időpontja: 2017. 01. 28.)

táshoz szükséges pénzüsszeget megszerezze, vagy a viteldiját ledolgozza.⁴⁵ Ez azt jelenti, hogy a migránsok egy része hónapokra, de akár több évre is letelepedik, mielőtt folytatná útját Európa felé. Az algériai Tamanrasset városában 1966-ban alig háromezren éltek, és csak 10%-uk származott szubszaharai országokból, míg 1990-ben már 65 ezer lakosa volt, akiknek az 50%-a származott szubszaharai országokból.⁴⁶

A biztonsági helyzet romlása a Magreb régió külpolitikai formációinak („koalícióinak”) változását is eredményezte. 2014-ben egy új blokk kezdett kiépülni, amely kizárta a politikai dialógusból Algériát és Marokkót is. Mauritánia Malival, Burkina Fasóval, Nigerrel és Csáddal együtt indította meg a „Szahel Kvintett” elnevezésű együttműködést, amelynek céljai között elsősorban az országokban egyre nagyobb problémát jelentő radikalizáció és a dzsihádzmus elleni közös fellépés szerepel, de ugyancsak figyelmet szentelnek a szervezett bűnözői körök elleni szerepvállalásnak is. Ugyanakkor a földrajzilag meghatározó kapcsolat Algéria és Tunézia között megromolni látszik, mivel Marokkó Tunézia számára az utóbbi időben kecsgetetőbb partnernek bizonyult, mint a szomszédos Algéria. Mind gazdasági tekintetben, mind politikai együttműködésben észrevehető, hogy Marokkó Tunézia felé szeretné nyitni érdekeltségi szféráját.⁴⁷

KÖVETKEZTETÉSEK

Algéria geopolitikai helyzetéből adódóan függetlenedése óta különleges pozíciót tölt be az európai és az afrikai régió stabilitása tekintetében. A mérsékelt szekularizációra törekvő vezetés és az iszlám társadalmi normák kettőssége máig belpolitikai nehézségekhez vezet, az arab tavasz mérföldköve után a biztonság korábbi szintre történő visszaállítása még nehézségekbe ütközik.

Algéria stratégiai helyzete a kereskedelmi útvonalak szempontjából kiemelkedő, a korábban karavánutakként működő csomóponthálózat összeköti a szubszaharai Afrika délebbi területeit Európával. Mára a kereskedelem minősége és mértéke is számottevő változáson ment keresztül (globalizáció, online tranzakciók megjelenése), de az útvonalak továbbra is használatban vannak. Az észak-afrikai belső feszültségek és a közép-afrikai instabilitás eredményeképpen a szervezett bűnözői csoportok gyakorta indítanak szállítmányokat a nehezen ellenőrizhető terület folyosóin keresztül, valamint a térség (Nigéria, Csád, Nyugat-Szahara, Líbia) katonai jellegű konfliktusainak eredményeképpen a migrációs útvonalakon is frekvenciát az áthaladás. Algéria számára tehát biztonsági kockázattal jár földrajzi elhelyezkedése, amit a régió legmagasabb katonai kiadásaival igyekeznek kezelni.

Külpolitikai irányultságát alapvetően az államok szuverenitásának támogatása határozza meg. A líbiai és a mali konfliktus olyan magas kockázatú határokon átívelő biztonsági fenyegetésekkel szembesítette a vezetést, hogy a be nem avatkozás doktrínája fokozatosan átalakult, így a Líbiával foglalkozó nemzetközi politikai dialógusban már résztvevőként támogatja a nemzetközi közösséget. A Maliban zajló eseményeket illetően a radikális egységek átszivárgására továbbra is kihívásként tekint, a Boko Haram, valamint az

⁴⁵ George M. Bob-Milliar – Gloria K. Bob-Milliar: The Politics of Trans-Saharan Transit Migration in the Maghreb: Ghanaian Migrants in Libya, c. 1980–2012, 63. [http://www.african-review.com/Vol.%205%20\(1\)/Bob_Milliar%20and%20Bob_Milliar.pdf](http://www.african-review.com/Vol.%205%20(1)/Bob_Milliar%20and%20Bob_Milliar.pdf) (Letöltés időpontja: 2016. 12. 06.)

⁴⁶ Besenyő János: Security Preconditions: Understanding Migratory Routes. I. m.

⁴⁷ Kamal Qsayer: i. m.

Islám Államnak és az al-Kaidának hűséget fogadott egyéb terrorszervezetek tevékenysége Algéria déli területein hosszan elhúzódó biztonsági kockázatot rejthet magában.

Értékelésem szerint Marokkó és Algéria rögös útja az együttműködés felé továbbra sem kecsegtet sok reménnyel, a megoldatlan nyugat-szaharai konfliktusban nemcsak az önállóságért küzdő Polisario Front támogatásának kérdése, hanem a két ország gazdaságát is erősen befolyásoló, Algéria és Európa közötti Mediterrán olajvezeték is összeütközési pont.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Algeria – Military Spending. <http://www.globalsecurity.org/military/world/algeria/budget.htm>
- Az Európai Parlament és a Tanács 1364/2006/EK határozata (2006. szeptember 6.) a transzeurópai energiahálózatokra vonatkozó iránymutatások megállapításáról és a 96/391/EK és az 1229/2003/EK határozat hatályon kívül helyezéséről. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:02006D1364-20130701&from=HU>
- Besenyő János: *A nyugat-szaharai menekültkérdés és az algériai menekülttáborok*. Afrika Tanulmányok, 2010. IV. évfolyam, 3. szám. http://www.afrikatanulmanyok.hu/application/essay/906_1.pdf
- Besenyő János: *Gerillaháború Nyugat-Szaharában: Polisario vs. Marokkó és Mauritánia*. Hadtudomány (online), 25. szám. real.mtak.hu/24617/7/6_BESENYO_JANOS.pdf
- Besenyő János: *Magyar logisztikusként az ENSZ nyugat-szaharai missziójában*. Katonai Logisztika, 13. évfolyam, 1. szám, 2004. http://epa.oszk.hu/02700/02735/00049/pdf/EPA02735_katonai_logisztika_2004_1_208-223.pdf
- Besenyő János: *Security Preconditions: Understanding Migratory Routes*. Journal of security and sustainability issues, 2016 September, Volume 6, Number 1. http://www.academia.edu/28930438/Security_preconditions_Understanding_migratory_routes
- Besenyő János: *Western Sahara*. Publikon Kiadó, Pécs. <http://mek.oszk.hu/12900/12953/12953.pdf>
- Bob-Milliar, George M. – Bob-Milliar, Gloria K.: *The Politics of Trans-Saharan Transit Migration in the Maghreb: Ghanaian Migrants in Libya, c. 1980–2012*. African Review of Economics and Finance, Vol. 5, No.1, 62. December 2013. [http://www.african-review.com/Vol.%205%20\(1\)/Bob_Milliar%20and%20Bob_Milliar.pdf](http://www.african-review.com/Vol.%205%20(1)/Bob_Milliar%20and%20Bob_Milliar.pdf)
- Boukhars, Anouar: *Algerian Foreign Policy in the Context of the Arab Spring*. <http://carnegieendowment.org/2013/01/14/algerian-foreign-policy-in-context-of-arab-spring-pub-50613>
- EGF MENA Briefing: *North Africa after the Arab Spring - Political Outlook for Morocco, Algeria, Tunisia, Libya and Egypt*. http://gpf-europe.com/upload/iblock/47f/egf_maghreb_security_f_stability_briefing_may_2012.pdf
- Gauthier-Villars, David: *Algeria Attack Shows Reach of Militants*. The Wall Street Journal. <http://www.wsj.com/articles/SB10001424127887324624404578255503958509588>
- Hayes, Mark H.: *Algerian gas to Europe: The transmitted pipeline and early Spanish gas import projects*. James A. Baker III. Institute for Public Policy Energy Forum, Geopolitics Of Gas Working Paper Series, Working Paper #27. <https://scholarship.rice.edu/bitstream/handle/1911/91495/algerian-gas-to-europe-the-transmed-pipeline-and-early-spanish-gas-import-projects.pdf?sequence=1>
- J. Nagy László: *Új állam születik: Algéria, 1962*. Külügyi Szemle, 2014. ősz. <http://kki.gov.hu/download/f/2e/d0000/Nagy.pdf>
- Khettab, Djamilia Ould: *Algeria turns „deaf ear” to border dispute*. Aljazeera. <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/09/algeria-turns-deaf-ear-border-dispute-2014925121752206960.html>
- Ladányi Éva – Kobilka István: *Algériai terrorszervezetek*. In: Kiss Álmos Péter (szerk.): Afrikai terrorista és szakadárszervezetek. HM Zrínyi Nonprofit Kft., 2015.

- Lemtaouch, Latifa – Yang, Kai Jun – Xu, Rui Rui: *Economic growth and CO2 emissions nexus in Algeria: A co-integration analysis of the environmental Kuznets curve*. International Journal of Economics, Commerce and Research (IJEER), Vol. 4, Issue 4, Dec 2014. goo.gl/DMd1Ta
- NATO: Mediterranean Dialogue. http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_60021.htm
- ORSAM: Changing Geopolitics of Western Sahara after the Arab Spring and Morocco. Center for Middle-Eastern Strategic Studies. <http://www.orsam.org.tr/index.php/Content/Analiz/4555?s=orsam%7Cenglish>
- Qsiyer, Kamal: *Dynamics of the Maghreb's Geopolitics in 2014*. <http://studies.aljazeera.net/en/reports/2015/01/201512713642692743.html>
- Sahbani, Lazhar – Chastel, Arnaud: *Contribution of the Finance Law for 2016: the main legal and tax developments*. PricewaterhouseCoopers Algeria. <http://www.pwc.co.za/en/assets/invitation-assets/article-main-developments.pdf>
- Swenson, Mitch: *The world's longest minefield isn't where you think it is*. The Week. <http://theweek.com/articles/534866/worlds-longest-minefield-isnt-where-think>
- Takeyh, Ray: *Islamism in Algeria: A struggle between hope and agony*. <http://www.cfr.org/world/islamism-algeria-struggle-between-hope-agony/p7335>
- Tebas, Mora – Alberto, Juan: *África fronteras: muros frente amenazas*. Instituto Espanol de Estudios Estratégicos. <http://www.ieee.es/contenido/noticias/2016/01/DIEEEA01-2016.html>
- The Economist: Open that border. <http://www.economist.com/node/16219845>
- The Moroccan Times: Morocco building a fence on the border with Algeria. <http://moroccantimes.com/2014/07/6297/morocco-building-fence-border-algeria>
- Trading Economics: Algeria GDP Annual Growth Rate, 2001–2016. <http://www.tradingeconomics.com/algeria/gdp-growth-annual>
- Turshen, Meredith: *Militarism and Islamism in Algeria*. Journal of Asian and African Studies special issue on Africa and Globalization: Critical perspectives, 2004. 1. <http://www.meredethurshen.com/www/pdf/Militarism&%20Islamism%20%20Algeria%20JAAS%202004.pdf>
- U.S. Department of State: Patterns of global terrorism, 1994. Department of State Publication. http://fas.org/irp/threat/terror_94/middleeast.html#Morocco
- Walther, Olivier J. – Retaillé, Denis: *Sahara or Sahel? The Fuzzy Geography of Terrorism in West Africa*. CEPS Workig Papers No. 2010-35. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1803996
- Zoubir, Yahia H.: *Algeria After the Arab Spring*. <https://www.foreignaffairs.com/articles/algeria/2016-02-09/algeria-after-arab-spring>
- Col. Zouine, Rachid: *Islamism and terrorism in Algeria*. Strategy Research Project, U.S. Army War College, 2002, 2–3. <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a404562.pdf>
- <http://www.infoplease.com/country/east-timor.html?pageno=2> (Letöltés időpontja: 2017. 01. 28.) http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/ER%20ET_001212_AgreementEritreaEthiopia.pdf